

Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj - stavovi mladih o ekološkim poljoprivrednim proizvodima

Ramov, Nikola

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:251231>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Nikola Ramov

**Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj – stavovi mladih o ekološkim poljoprivrednim
proizvodima**

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj – stavovi mladih o ekološkim poljoprivrednim proizvodima

Nikola Ramov

Izvadak: Ekološka poljoprivreda danas postaje sve važniji oblik poljoprivredne proizvodnje koji se javlja kao odgovor na štetne učinke konvencionalne poljoprivrede. Ekološka poljoprivreda nameće se kao alternativa konvencionalnoj, uz ključno načelo održivog razvoja. Hrvatska prema brojnim parametrima bilježi kontinuirani rast ekološke poljoprivrede, a pristupanjem Europskoj uniji taj rast je postao još značajniji. Unatoč tome, tržište ekološkim poljoprivrednim proizvodima u Hrvatskoj još nije dovoljno razvijeno. Rezultati istraživanja, provedenog online anketom na uzorku od 135 ispitanika pokazuju da je mlada populacija relativno dobro ekološki osviještena, te da sve više pozornosti pridaje ekološkim proizvodima.

25 stranica, 11 grafičkih priloga, 11 tablica, 18 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Ekološka poljoprivreda, konvencionalna poljoprivreda, ekološki poljoprivredni proizvodi, održivi razvoj, ekološka osviještenost

Voditelj: doc. dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Tema prihvaćena: 11. 2. 2021.

Datum obrane: 23. 9. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Organic agriculture in Croatia - attitudes of young people towards ecological produce

Nikola Ramov

Abstract: Organic farming is fast becoming an important form of agricultural production and represents an alternative to conventional agriculture. Croatia has experienced a continuous growth of organic agriculture in terms of a number of parameters, and since joining European Union this growth has become even more evident. Nevertheless, the market for organic agricultural products in Croatia is not yet sufficiently developed. The research conducted through an online survey among a sample of 135 respondents shows that the majority of young people are environmentally conscious and pay more and more attention to organic products.

25 pages, 11 figures, 11 tables, 18 references; original in Croatian

Keywords: Ecological agriculture, conventional agriculture, ecological produce, sustainable development, ecological awareness

Supervisor: Lana Slavuj Borčić, PhD, Assistant Professor

UndergraduateThesis title accepted: 11/02/2021

Undergraduate Thesis defense: 23/09/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

1. UVOD	1
2. CILJEVI, HIPOTEZE I METODE RADA	1
3. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA - TEORIJSKI OKVIR.....	2
3.1. Definiranje ekološke poljoprivrede	2
3.2. Ciljevi u ekološkoj poljoprivredi.....	3
3.3. Pravila u ekološkoj proizvodnji.....	4
4. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA KAO ALTERNATIVA KONVENCIONALNOJ POLJOPRIVREDI	5
5. RAZVOJ I STANJE EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U HRVATSKOJ	6
5.1. Razvoj kroz razdoblja.....	6
5.2. Stanje i struktura ekološke poljoprivrede u RH	7
6. ZAKONSKA REGULATIVA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U HRVATSKOJ	10
6.1. Zakonski okviri	10
6.2. Program ruralnog razvoja -Mjera 11	11
7. HRVATSKO TRŽIŠTE EKOLOŠKIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA	12
7.1. Distribucijski kanali ekoloških poljoprivrednih proizvoda	12
7.2. Stanje tržišta u Hrvatskoj	12
7.3. Grupe solidarne razmjene.....	13
8. STAVOVI MLADIH O EKOLOŠKIM POLJOPRIVREDNIM PROIZVODIMA	14
9. ZAKLJUČAK	23
10. LITERATURA I IZVORI	24
11. PRILOZI.....	IV

1. UVOD

Poljoprivreda je djelatnost od koje sve kreće, ona je pokretač cjelokupnog sistema zasnovanog na ljudskom djelovanju. Stoga ne čudi pažnja i naglasak koji se konstantno stavlja na poljoprivredu i njene djelatnosti u okviru globalnih, regionalnih i lokalnih sfera. Tako je danas poljoprivreda prema svim segmentima na svome vrhuncu, bilježeći neprestani rast. Njen razvoj je kroz vrijeme donio mnogo dobrog. Primjerice, samo je Zelenom revolucijom spašeno od gladi mnogo stanovništva, prvenstveno u slabije razvijenim zemljama (Potter i dr., 2018). No unatoč tom pozitivnom usponu, mnoge negativne karakteristike sve više počinju dolaziti do izražaja. Baš zbog toga se počinju stvarati neki novi, alternativni koncepti kojima se pokušava maksimalno ukloniti negativne učinke. Tu se u prvom redu ističe ekološka poljoprivreda. Tematika ekološke poljoprivrede vrlo je aktualna i postaje svakim danom sve značajnija. U geografskoj znanosti proučavanje ruralnih područja, a samim time i poljoprivrede te sve važnije ekološke poljoprivrede kao ključnog pokretača tamošnjih zajednica, zauzima vrlo važno mjesto. U proučavanju ekološke poljoprivrede i njenih utjecaja neophodan je multidisciplinarni pristup te se uloga geografije očituje kroz proučavanje fizičkih i antropoloških obilježja u definiranom geografskom prostoru (Šiljković, 2000). Ekološka poljoprivreda postaje sve značajnija u vrijeme kada svijest o okolišu postaje sve izraženija. Ipak, osim zaštite okoliša i same kvalitete hrane, važnost ekološke poljoprivrede očituje se i u puno širem kontekstu. U razvijenijim dijelovima svijeta ovaj koncept je u velikoj mjeri prepoznat za razliku od Hrvatske koja još nije dostigla razinu europskih lidera iako posljednjih godina bilježi rast. Da bi se pozitivan trend nastavio, ključno je podizanje svijesti i to osobito mlađe populacije na kojoj svijet ostaje.

2. CILJEVI, HIPOTEZE I METODE RADA

Cilj rada je definirati teorijski okvir ekološke poljoprivrede te ukazati na komponente i prednosti po kojima ekološka poljoprivreda predstavlja jednu dobru i kvalitetnu alternativu konvencionalnoj poljoprivredi i sve učestalijoj pojavi genetski modificiranih organizama u poljoprivredi. Rad će sadržavati pregled stanja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj čime će biti obuhvaćeno samo tržište ekoloških poljoprivrednih proizvoda, ali i određene zakonske regulative koje su pridonijele razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj. Drugi dio rada obuhvaća vlastito anketno istraživanje kojemu je osnovni cilj dobivanje uvida u osviještenost mlađe populacije (uzet je raspon od 18-30 godina) o jednom od krajnjih produkata, a to su ekološki poljoprivredni proizvodi.

U istraživanju su postavljene dvije hipoteze. Prva hipoteza je da mlađa populacija većinom nije ekološki osviještena, odnosno da nije razvila razinu ekološke osviještenosti koja bi bila u skladu s današnjim trendovima i zahtjevima. Ipak, kada je riječ o ekološkim poljoprivrednim proizvodima, druga hipoteza bila bi da osviještenost neprestano raste te da bi u budućnosti mogla postati vrlo visoka kod kompletne populacije, pošto ekološka poljoprivreda postaje sve zastupljeniji vid zatvorenog samoodrživog kruga. Zbog kašnjenja zakonskih okvira ekološke poljoprivrede, sama po sebi se nameće činjenica kako broj proizvođača i prerađivača, površine pod ekološkom proizvodnjom i tržište ekoloških poljoprivrednih proizvoda nisu na zadovoljavajućoj razini, no i da bi kontinuirani pozitivni rast mogao ekološku poljoprivredu pozicionirati na puno važnije mjesto unutar hrvatskog gospodarstva.

Metode rada uključuju induktivno-deduktivne metode te metode analize, sinteze i deskripcije. Pri istraživanju i pisanju korišteni su sekundarni izvori podataka, točnije stručni i završni radovi te internetski izvori i publikacije, a važan dio rada oslanja se na primarni izvor podataka kroz provedbu ankete o osviještenosti mladih o ekološkim poljoprivrednim proizvodima.

3. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA - TEORIJSKI OKVIR

3.1. Definiranje ekološke poljoprivrede

Kao što joj i samo ime govori, ekološka poljoprivreda je prije svega ekološka, a zatim i sve ostalo. Ekološka poljoprivreda mogla bi se definirati kao jedan sveobuhvatni sustav u kojem se upravlja poljoprivrednim gospodarstvima te proizvodnjom prehrambenih proizvoda ujedinjujući održivost i maksimalnu moguću zaštitu klime i okoliša, biološke raznolikosti, prirodnih resursa. Također, velika se pažnja pridaje dobrobiti životinja kao i proizvodnim standardima koji moraju biti u skladu s propisanim zakonima vezanima uz ekološku proizvodnju te zahtjevima potrošača (RH, Ministarstvo poljoprivrede, 2021). Pri ekološkoj proizvodnji bitno je uspostaviti, osim ekološke, gospodarsku i društvenu prihvatljivost agrotehničkih metoda proizvodnje uz naglasak na plodnost, stabilnost i biološku raznolikost tla, raspoloživost voda, prirodna svojstva životinja, biljaka i krajobraza, prirodne sile i obnovljive izvore energije te uporabu sredstava i preparata koji su dopušteni u skladu sa zakonima ekološke poljoprivrede (Bogović, 2018). Organska poljoprivreda je proizvodnja hrane u kojoj nema upotrebe raznih mineralnih gnojiva, pesticida, genetski modificiranih organizama i ostalih preparata na bazi kemije (Batelja Lodeta i dr., 2011). Za mnoge je organska poljoprivreda vraćanje na nekadašnje poljoprivredne metode i načine proizvodnje seljačke poljoprivrede koja se primjenjivala prije pojave moderne konvencionalne poljoprivrede i još

modernije proizvodnje GM hrane. Iako je seljačka proizvodnja u svojoj osnovi zapravo ekološka proizvodnja (Cifrić, 2003), te unatoč tome što ekološka poljoprivreda u većoj mjeri ima sličnosti sa takvim vidom poljoprivrede, ona je jedna novija metoda poljoprivredne proizvodnje, trgovine i znanosti u kojoj je samoodrživost jedno od ključnih načela (Srpak i Zeman, 2018).

3.2. Ciljevi u ekološkoj poljoprivredi

Da bi se uopće shvatio cjelokupan koncept ekološke poljoprivrede potrebno je upoznati se sa njezinim ciljevima koji su osnova takvog načina gospodarenja. Kod zagovaranja ekološke poljoprivredne iznimno je važna teza kako je ekološka poljoprivreda ekonomski jednako učinkovita, a ekološki manje rizična od konvencionalne (Cifrić, 2003). To je temeljna postavka koja zapravo postaje pokretač svega. Uz ekološku i ekonomsku komponentu valjalo bi još dodati i onu sociokulturnu odnosno društvenu koja je geografima jednako bitna za proučavanje. Na taj način su i ciljevi oblikovani upravo prema tim trima komponentama i to u sklopu održivog razvoja koji podrazumijeva zadovoljavanje svih onih potreba današnjih generacija, tako da se ne ugrožavaju potrebe budućih generacija (Črnjar, M., i Črnjar, K., 2009, prema Hodžić, 2018). Ekonomska, ekološka i sociokulturna dimenzija su neophodne ako je riječ o proučavanju i analizi održivih ideja te praksi koje uključuje ekološka poljoprivreda (Puđak i Bokan, 2011). Tako je prema jednoj od definicija održivi razvoj „umreženo samoobnavljanje ukupnog prirodnog i društvenog tkiva sastavljenog od njegovih ekoloških, ekonomskih i sociokulturnih slojeva, samoobnavljanje aktivnosti i aktera u kojem se razvijaju i obnavljaju priroda i društvo, danas i u sutrašnjici” (Lay, 2007.:21-22, prema Puđak i Bokan, 2011, 143). Razni autori ističu konkretne ciljeve ka kojima se teži primjenom tehnika i principa ekološke poljoprivrede. Cifrić (2003) ističe važnost komplementarnosti proizvodnje sa ekosustavom. Kao osnovne ciljeve navodi zatvorenost proizvodnog sustava, očuvanje opće plodnosti tla, smanjenje ili isključivanje svih oblika zagađivanja, smanjenje utroška fosilnih goriva, prirodne uvjete uzgoja stoke u stočarstvu, smanjenje štetnih tvari u krajnjem produktu, odnosno proizvodu, poticanje nekih drugih, dodatnih djelatnosti koje mogu nadopunjavati ili činiti skladan sistem zajedno s organskom poljoprivredom, kao na primjer sve popularniji ekološki turizam i dr. (Cifrić, 2003) Dakle, bilo kakva proizvodnja pa tako i ona unutar organske poljoprivrede za cilj mora imati ekonomsku održivost, tj. mora biti ekonomski opravdana, nadalje potrebno je postići što višu kvalitetu života onih koji se bave takvom proizvodnjom te pozitivno utjecati na cijelu lokalnu zajednicu i naposljetku odgovarajuće upravljanje ekosustavom koje je danas prema mnogima u prvome planu (Srpak i Zeman, 2018). Kao neke

od osnovnih ciljeva Europska komisija ističe: odgovornu upotrebu energije i prirodnih resursa, održavanje ekološke ravnoteže u različitim regijama, očuvanje bioraznolikosti, povećanje plodnosti tla i očuvanje kvalitete vode kao i visoki standardi dobrobiti životinja koje se uzgajaju prema pravilima u ekološkoj proizvodnji (Europska komisija, n. d.). Ciljeva koji su postavljeni je zaista mnogo i navedeni su samo neki od njih, a ako se proizvodni proces od samog početka do kraja želi deklarirati kao ekološki, ciljeve je potrebno pratiti i prihvatiti u potpunosti.

3.3. Pravila u ekološkoj proizvodnji

Prilikom procesa ekološke proizvodnje potrebno je poštivati određena pravila donesena zakonom o ekološkoj proizvodnji i tako organsku poljoprivredu usmjeravati ka glavnim ciljevima. Neka od načela određena propisima Europske komisije su sljedeća: zabrana upotrebe GMO-a, ograničenje korištenja umjetnih gnojiva, herbicida i pesticida, zabrana primjene ionizirajućeg zračenja, zabrana korištenja hormona, korištenje antibiotika dopušteno samo u slučaju očuvanja zdravlja životinja (Europska komisija, n. d.). Takva pravila izravno pridonose između ostalog i očuvanju i zaštiti okoliša te potiču razvijanje određenih alternativni korištenju zabranjenih proizvoda i metoda. Neke od tih metoda koje je potrebno koristiti u organskoj poljoprivredi su: korištenje plodoreda u uzgoju kultura, izbjegavanje mineralnih dušičnih gnojiva, uzgoj u kojem biljke vežu dušik, korištenje otpornijih sorti i pasmina te prirodna kontrola korova i štetočina, poticaji koji vode ka prirodnoj imunološkoj zaštiti životinja kao i sprječavanje prenapučenosti čime zdravlje životinja postaje očuvanije (Europska komisija, n. d.). Pridržavanjem navedenih pravila i ekološkim certificiranjem od strane nadležnih institucija proizvođač svoj proizvod može deklarirati kao ekološki što će kupci na kraju prepoznati preko jedinstvenog eko znaka na ambalaži samog proizvoda. (Sl. 1. i Sl. 2.)

Sl. 1. EU ekološki znak

Izvor: HR, Ministarstvo poljoprivrede, 2021.

Sl. 2. Hrvatski ekološki znak

Izvor: HR, Ministarstvo poljoprivrede, 2021.

4. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA KAO ALTERNATIVA KONVENCIONALNOJ POLJOPRIVREDI

Pošto se kod isticanja načela u ekološkoj poljoprivredi konstantno radi svojevrsna usporedba ekološke i konvencionalne poljoprivrede, potrebno je usporediti oba koncepta prema pojedinim područjima koja su određena kao ključna. Područja usporedbe koja određeni autori ističu su: proizvodna učinkovitost, upotreba kemijskih preparata i GMO-a, utjecaj na okoliš, kvaliteta hrane i njen utjecaj na zdravlje ljudi, plodnost proizvodnih površina te utjecaj na ruralna područja i zajednice (Renko i Bošnjak, 2009). Proizvodna učinkovitost se, uspoređujući ekološku i konvencionalnu poljoprivredu, razlikuje ovisno o istraživanjima u kojima neka tvrde da prevelike razlike u prinosima nema (Pimentel, 2005, prema Renko i Bošnjak, 2009) dok neka ističu oko 20% manji prinos primjenom ekološke poljoprivrede naspram konvencionalne (Meader, 2002, prema Renko i Bošnjak, 2009). No u jednome se uglavnom svi autori slažu i istraživanja većinom daju slične rezultate, a to uključuje konstataciju da se primjenom ekoloških principa proizvodnje uvelike smanjuju troškovi energije, kao i troškovi vezani uz uporabu umjetnih gnojiva i raznih kemijskih preparata kao što su pesticidi, herbicidi, fungicidi i dr. (Renko i Bošnjak, 2009). Istraživanje i svojevrsna ekološka politika provedena u Etiopiji, skupljanjem podataka sa farmi od 2000. do 2006. godine dokazala je da se primjenom komposta naspram umjetnih gnojiva postižu značajnije viši urodi i to istraživanjem na 5 različitih biljnih kultura. Time je zapravo dokazana održivost ekološke poljoprivrede kao i mogućnost da se njome prehranjuje čitav svijet (Saunders, 2008). Upotreba kemijskih preparata je u ekološkoj poljoprivredi svedena na minimum za razliku od konvencionalne proizvodnje koja bez njih ne bi mogla funkcionirati. Unos pesticida je u organskom uzgoju smanjen za 97% što je iznimno bitan podatak s obzirom na njihovu štetnost u hrani i okolišu (Dubois i dr., 2002, prema Pejnović i dr., 2012). Također, treba istaknuti kako je u ekološkoj poljoprivredi zabranjena uporaba GMO-a dok je u konvencionalnoj proizvodnji postala i poželjna. Što se tiče utjecaja na okoliš, vrlo je jasno kako je konvencionalna poljoprivreda jedan od najvećih zagađivača u modernom dobu dok je u organskoj poljoprivredi, već spomenuti, jedan od najvažnijih ciljeva upravo smanjenje te štetnosti na okoliš. Definitivno se smanjenjem uporabe umjetnih gnojiva i kemijskih preparata smanjuje njihova prisutnost u krajnjem proizvodu, no neuporabom određenih sintetskih spojeva u pitanje može doći sigurnost hrane, odnosno može doći do zagađenosti raznim štetnim mikroorganizmima koji su prisutni u stajskom gnoju kao i do pojave kancerogenih mikotoksina. Iako sama istraživanja ne ukazuju na razliku u kvaliteti ekološki i konvencionalno proizvedene hrane, postoje mnogi koji sumnjaju u ispravnost rezultata, tvrdeći da se oni iskrivljuju radi značenja konvencionalne poljoprivrede danas, te radi straha od

značajnijih financijskih gubitaka u cjelokupnoj grani poljoprivrede. Kod očuvanja plodnosti tla na kojem se vrši poljoprivredni uzgoj, zasigurno je velika prednost na strani ekološke poljoprivrede koja proizvodnim metodama čuva te povećava samu plodnost tla, dok konvencionalna poljoprivreda dovodi do potpuno suprotnih procesa (Renko i Bošnjak, 2009). Posljednje područje usporedbe odnosi se na utjecaj koji poljoprivreda ima na ruralne prostore i zajednice. Uvelike se ističe pozitivan utjecaj koji ekološka poljoprivreda donosi proučavajući ovaj segment. Organska proizvodnja važan je čimbenik koji vraća ljude na selo i koji ih potiče na bavljenje održivom poljoprivredom i integracijskim djelatnostima uočavajući rastući trend potražnje za organskim proizvodima. Mala poljoprivredna gospodarstva danas teško mogu opstati u moru velikih poljoprivrednih kompanija i kombinata te upravo ekološka poljoprivreda predstavlja svojevrsnu zamjenu koja potiče lokalnu ekonomiju i zajednicu te stvara alternativu onom urbanom (Šiljković, 2001, prema Renko i Bošnjak, 2009). Ako se na kraju zajedno sagledaju sve prednosti i nedostaci, vrlo je jasno da ekološka poljoprivreda u većini segmenata može parirati konvencionalnoj i predstavljati njenu zamjenu, odnosno alternativu.

5. RAZVOJ I STANJE EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U HRVATSKOJ

5.1. Razvoj kroz razdoblja

Proces razvoja organske poljoprivrede u Hrvatskoj, počevši od samih početaka, najlakše je objasniti prema razdobljima po kojima se ona razvijala. Tako je moguće izdvojiti četiri razdoblja koja su oblikovala ekološku poljoprivredu, a to su: 1. razdoblje koje obuhvaća vremenski period do 1991. godine, 2. razdoblje od 1991. do 2001. godine (Grahovac, 2005, prema Petljak, 2011), 3. razdoblje od 2001. do 2012. godine (Batelja Lodeta i dr., 2011) i 4. razdoblje od 2012. godine pa sve do danas. Prvo razdoblje obilježeno je prvim počecima pojave ekološkog načina proizvodnje u Hrvatskoj. Tek su se oni najhrabriji okušali u tada sasvim novom konceptu na koji su počeli ukazivati i neki od stručnjaka. Baš su ti ljudi utrli početke puta razvoja organske poljoprivrede u Hrvatskoj. Zatim je uslijedilo drugo razdoblje u kojem se sve više počinju uočavati sve one prednosti koje Hrvatska ima naspram drugih država, a koje u velikoj mjeri mogu pogodovati razvitku ekološke poljoprivrede. U prvome redu tu se misli na prirodne predispozicije, odnosno čistoću i nezagađenost sredina u kojima bi se proizvodnja mogla odvijati. Važnu ulogu odigrala je pojava specijaliziranih trgovina za prodaju zdrave hrane koja je približila karakteristike ekoloških poljoprivrednih proizvoda potrošačima i koja je zapravo pogodovala stvaranju prvog tržišta takvim proizvodima. Razdoblje je obilježeno i stvaranjem raznih udruga za organsku poljoprivredu koje su ujedinjene preko Saveza za

biološko organsko gospodarenje, skraćeno BIOS-a (Petljak, 2011). BIOS je bio vrlo važan čimbenik razvoja organske poljoprivrede, a ponajviše zbog izrade prvih potpunih i cjelovitijih smjernica za sve one koji su se ekološkom poljoprivredom tada bavili ili su se namjeravali početi baviti (Grahovac, 2005, prema Petljak, 2011). Iznimno je važno bilo i osnivanje Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu 1997. godine te još važnije Odjela za ekološku poljoprivrednu proizvodnju pri HZPSS-u 2001. godine. Njihovim osnivanjem, proizvođači te ponajviše oni koji su se željeli početi baviti ekološkom proizvodnjom, mogli su dobiti podršku i pomoć oko svih poteškoća i nejasnoća s kojima su se u tom trenutku susretali (Petljak, 2011). Treće razdoblje obilježeno je naglim rastom ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj. Tomu je najviše pridonijelo donošenje Zakona o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda te sve veća uloga države koja je uvidjela pozitivne učinke koje ekološka poljoprivreda ostavlja u nekim drugim državama na kojima je ta grana poljoprivrede visoko razvijena. Prelazak na ekološku poljoprivredu počeo se poticati raznim financijskim potporama i propisanim mjerama koje su bile iznimno bitan okidač za početak bavljenja organskom proizvodnjom (Petljak, 2011). Ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju došlo je do određenih promjena gdje su se morali poštivati zakoni i uredbe propisani od strane EU. Vrlo vjerojatno bi se moglo reći da je od tada nastupilo i četvrto razdoblje povezano sa razvojem ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj (Batelja Lodeta i dr., 2011). Od tada značaj ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj postaje još veći, a Hrvatska po tom pitanju sve jača i naprednija te unatoč tome ispod europskog prosjeka.

5.2. Stanje i struktura ekološke poljoprivrede u RH

Naravno da se stanje ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj kroz vrijeme mijenjalo, no ipak je moguće uočiti određene trendove i zakonitosti koji obilježavaju ekološku poljoprivredu, a pogotovo nakon pristupanja Hrvatske članstvu Europske Unije.

Tab. 1. Broj ekoloških poljoprivrednih proizvođača i prerađivača 2013.-2020. god.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
1. Poljoprivredni proizvođači	1608	2043	3061	3546	4023	4374	5153	5548
2. Prerađivači	181	237	320	312	357	368	395	389

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2021.

Prema Tab. 1. broj ekoloških poljoprivrednih proizvođača bilježi kontinuirani rast te je u Hrvatskoj 2020. godine zabilježeno 5548 ekoloških poljoprivrednih proizvođača. Broj ekoloških prerađivača također bilježi neprestani rast uz iznimku 2020. godine kada ih je bilo 6

manje nego prethodne godine, odnosno 389. Ako se sagleda početak službenog bilježenja broja ekoloških proizvođača iz 2002. godine, u Upisniku proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda tada je bilo upisano svega 2 proizvođača (Gugić i dr., 2017). Dakle od tada do danas, broj proizvođača je neprestano rastao ne bi li dosegao današnji broj.

Tab. 2. Površina ekološkog korištenog poljoprivrednog zemljišta po kategorijama u hektarima 2013.-2020. god.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
1. Korištena poljoprivredna površina (2 + 3 + 4)	40660	50054	75818	93594	96618	103166	108169	108659
2. Oranice i vrtovi	21013	27459	34281	44147	44083	50281	52587	50202
3. Trajni travnjaci	14279	16403	33613	39089	40745	39575	40648	42332
4. Trajni nasadi	5368	6192	7924	10358	11790	13310	14934	16125

*Površine u tablici obuhvaćaju površine u prijelaznom i površine u završenom prijelaznom razdoblju
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2021.

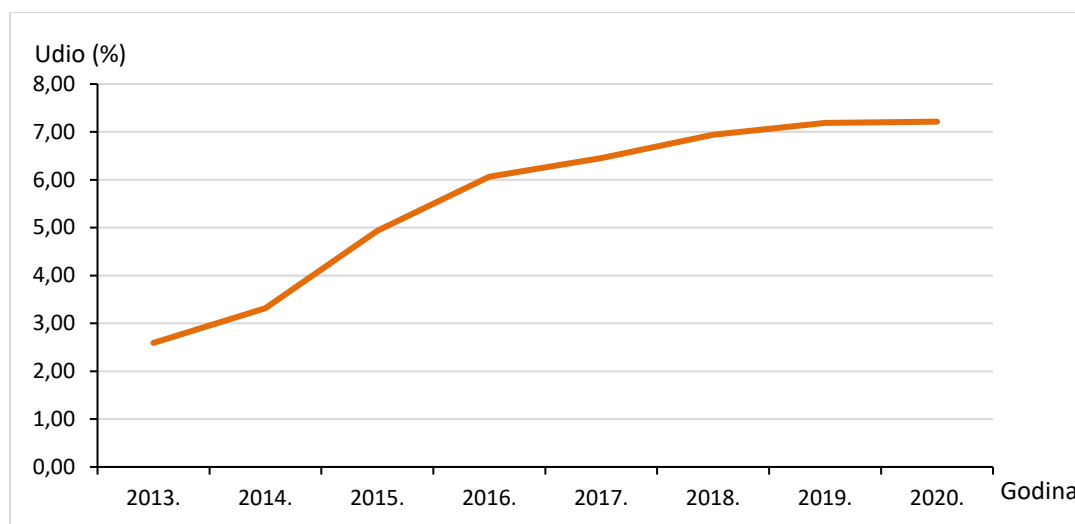
Proučavajući Tab. 2. i površine pod ekološkim uzgojem koje obuhvaćaju površine u prijelaznom i površine u završenom prijelaznom razdoblju, također je moguće uočiti stalan rast. Tako je 2020. godine u Hrvatskoj bilo 108659 ha poljoprivrednog zemljišta pod ekološkom proizvodnjom. Od navedene površine 2020. godine, najviše su zastupljene bile oranice i vrtovi sa 50202 ha te nešto manje trajni travnjaci sa 42332 ha, dok su trajni nasadi bili zastupljeni sa svega 16125 ha. Koliko je taj rast značajan dokazuje i podatak da su u desetogodišnjem razdoblju od 2007. do 2017. godine površine pod organskom proizvodnjom uspjele porasti čak 13 puta, bilježeći tako najveći porast u EU u tom vremenskom razdoblju (Grgić i dr., 2019).

Tab. 3. Površine korištenog poljoprivrednog zemljišta i površine pod ekološkom proizvodnjom 2013.-2020. god.

Godina	Korišteno poljoprivredno zemljište (ha)	Površine pod ekološkom proizvodnjom (ha)	Udio površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama (%)
2013.	1568881	40660	2,59
2014.	1508885	50054	3,32
2015.	1537629	75883	4,94
2016.	1546019	93814	6,07
2017.	1496663	96618	6,46
2018.	1485645	103166	6,94
2019.	1504445	108169	7,19
2020.	1506205	108659	7,21

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2021, prema Ministarstvo poljoprivrede, 2021.

Vrlo važan pokazatelj u razvoju i stanju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj je i udio površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama (Tab. 3.). Taj udio bilježi kontinuirani pozitivni rast te je tako udio površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama 2020. godine iznosio 7,21% (Sl. 3.)

Sl. 3. Udio površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama 2013.-2020. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2021, prema Ministarstvo poljoprivrede, 2021.

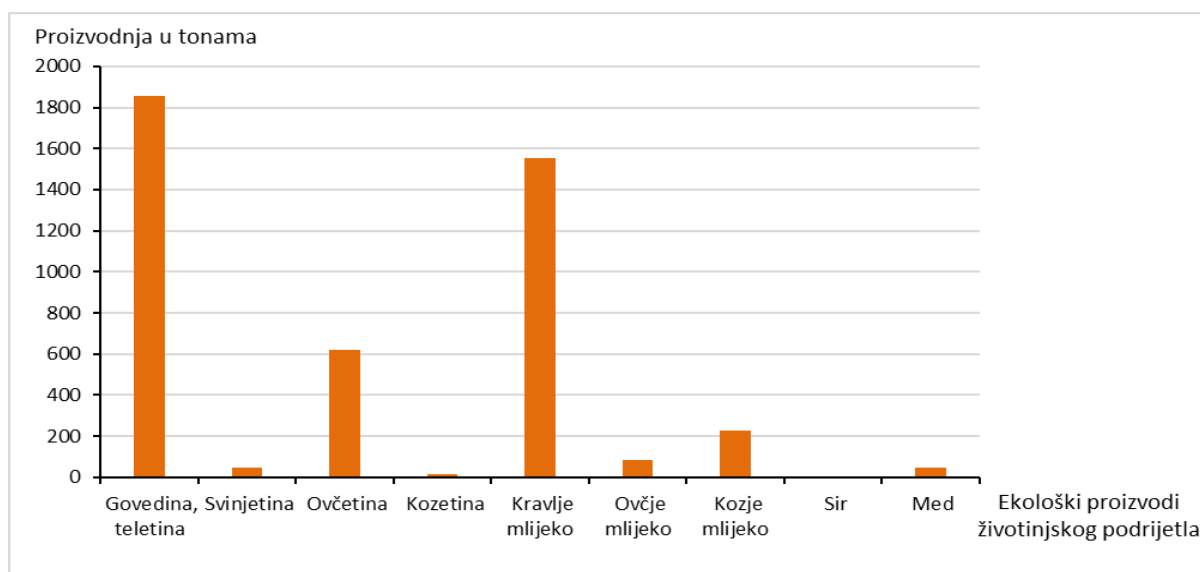
Tab. 4. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama 2013.-2020.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
1. Goveda	6540	7308	7002	14442	17226	19613	21551	22302
2. Svinje	1122	961	1114	1083	1468	1887	2873	420
3. Ovce	19411	21690	23774	50135	54583	62315	65632	61382
4. Koze	1769	1552	2163	3080	3381	4199	5597	4693
5. Perad	2036	2540	2093	3388	2174	1870	1523	4918
6. Kopitari	874	291	265	1753	1929	2388	2234	3003
7. Pčelinje zajednice	2678	3649	3418	2065	1721	2022	2023	2367

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2021.

Što se tiče ekološki uzgojene stoke, 2020. godine najviše je ekološki uzgojeno ovaca, a potom i više od upola manje goveda te najmanje svinja (Tab. 4.). Ekološki uzgoj stoke je generalno u porastu uz brojne oscilacije iz godine u godinu. Kada bi se dodala i kategorija ekoloških proizvoda životinjskog podrijetla (Sl. 4.), prema proizvodnji u tonama 2020. godine prednjači govedina, teletina sa 1857 proizvedenih tona, dok je kravlje mlijeko odmah iza sa 1555 proizvedenih tona 2020. godine. Prema ukupnoj proizvedenoj tonaži ne mogu parirati

prethodno spomenutim proizvodima, no proizvodnja ekološkog sira, a pogotovo meda, svake godine postaje sve značajnije poglavito zbog rastuće potražnje za tim proizvodima.

Sl. 4. Ekološki proizvodi životinjskog podrijetla u tonama 2020. godine.

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2021.

Pošto je 2020. godina jednim dijelom već bila zahvaćena pandemijom Korona virusa, veliko je pitanje je li ona imala utjecaja na proizvodnju ekoloških poljoprivrednih proizvoda te u kojoj mjeri će se ona odraziti na aktualnu 2021. godinu.

6. ZAKONSKA REGULATIVA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U HRVATSKOJ

6.1. Zakonski okviri

Početak 3. razdoblja u razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj obuhvaćen je donošenjem prvog zakona vezanog za ekološku poljoprivredu, odnosno donošenjem Zakona o ekološkoj proizvodnji (Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, NN 12/01) 2001. godine (Renko i Bošnjak, 2009). Zakon je bio sastavljen u skladu sa svim odrednicama i regulativama EU (2092/91) i IFOAM-a (International Federation of Organic Agriculture Movements) (Srpak i Zeman, 2018), neprofitne krovne organizacije ekoloških udruga koja djeluje na globalnoj razini (Renko i Bošnjak, 2009). Zakon su pratili brojni pravilnici kao što su: Pravilnik o postupku i uvjetima za stjecanje znaka ekološkog proizvoda (NN 13/02.), Pravilnik o ekološkoj proizvodnji u uzgoju bilja i u proizvodnji biljnih proizvoda (NN 91/01.), Pravilnik o preradi u ekološkoj proizvodnji (NN 13/02.) i dr. (Srpak i Zeman, 2018). Osim pravilnika, treba napomenuti kako su prema Zakonu uspostavljeni i upisnici u

kojima mogu biti upisane pravne ili fizičke osobe koje se bave djelatnostima povezanim sa ekološkom poljoprivredom. Tako su od upisnika izdvojeni: Upisnik proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, Upisnik uvoznika ekoloških proizvoda, Upisnik ovlaštenog laboratorija u ekološkoj proizvodnji, Upisnik nadzornih stanica za obavljanje stručnog nadzora nad ekološkom proizvodnjom i Upisnik pravne osobe za obavljanje postupka potvrđivanja (Šamota i dr., 2005, prema Petljak, 2011). Zakon o ekološkoj poljoprivredi i označavanju ekoloških proizvoda (NN 139/2010) donesen je 2010. godine. Tim zakonom utvrđeni su ciljevi i načela u organskoj proizvodnji, kontrola proizvodnog procesa, pravila u proizvodnji, označavanje i etiketiranje proizvoda te sustav provjere i nadzora poštivanja propisanih pravila. Uz navedeno, zakon je bio postavljen tako da kompletna proizvodnja teži ka održivosti te da se uspostavi stabilno tržište proizvodima koje će osigurati povjerenje i zaštititi interes potrošača (Srpak i Zeman, 2018). Ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju, Hrvatska je Zakon o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (NN 139/10) morala uskladiti sa s Uredbom Komisije (EZ-a) br. 889/2008, kao i sa Uredbom Vijeća (EZ-a) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (Batelja Lodeta, 2011). Tako se ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj zakonodavno nastavila razvijati prema okvirima i odredbama koje donosi Europska Unija.

6.2. Program ruralnog razvoja -Mjera 11

Kada je riječ o usponu koji ekološka poljoprivreda bilježi posljednjih godina, svakako bi se trebalo dotaći i Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020. koji je zasigurno tome pridonio. Nakon ulaska Hrvatske u Europsku Uniju, Hrvatskoj su omogućena brojna sredstva iz europskih fondova uz preduvjet izrade vlastitog programa ruralnog razvoja koji će objediniti hrvatsku i europsku poljoprivrednu politiku (Pokos, 2015). Sve države članice Europske unije vode zajedničku poljoprivrednu politiku, no svaka država isto tako izrađuje vlastiti program ruralnog razvoja koji je onda prilagođen državnim prioritetima. Tako je Programom ruralnog razvoja RH 2014.-2020. određeno sedamnaest mjera te šest prioriteta propisanih od strane Europske komisije (Hodžić, 2018). Jedna od tih mjera, točnije Mjera 11 (M11) glasi: Ekološki uzgoj. Osnovni cilj mjere je zadržati poljoprivrednike koji su se počeli baviti ekološkom proizvodnjom da to nastave i u budućnosti te potaknuti i privući one poljoprivrednike koji se ne bave ekološkom proizvodnjom da to počnu. Mjera uključuje i dvije podmjere koje glase: 11.1. Plaćanje za prijelaz na ekološke prakse i metode i 11.2. Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda. Podmjera 11.1. uključuje potpore za prelazak na ekološku poljoprivredu uz prijelazno razdoblje koje traje dvije do tri godine, ovisno o kategoriji

korištenja poljoprivrednog zemljišta. Podmjera 11.2. uključuje potpore sa obveznim razdobljem od pet godina tijekom kojeg nema mijenjanja broja hektara na kojima se provodi ekološka proizvodnja, upisanih na početku ulaska u sustav sufinanciranja (Pokos, 2015). Izlaskom iz razdoblja koje Program ruralnog razvoja obuhvaća, „u okviru prijedloga Komisije za višegodišnji financijski okvir (VFO) za razdoblje 2021. – 2027. (prijedlog VFO-a) određuju se proračunski okvir i glavne smjernice za zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP). Na temelju toga Komisija predstavlja skup propisa kojima se utvrđuje zakonodavni okvir za ZPP u razdoblju 2021. – 2027., zajedno s procjenom učinka alternativnih scenarija za razvoj politike.“ (Program ruralnog razvoja, 2021) Prema tome, mjere i potpore u ekološkoj poljoprivredi u narednim će godinama ovisiti upravo o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici, a ako je za suditi prema dosadašnjim trendovima, ekološka poljoprivreda će se zasigurno i dalje oblikovati u pozitivnom smjeru.

7. HRVATSKO TRŽIŠTE EKOLOŠKIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

7.1. Distribucijski kanali ekoloških poljoprivrednih proizvoda

Kada je riječ o tržištu ekoloških poljoprivrednih proizvoda, u teorijskom smislu moguće je klasificirati tri vrste distribucijskih kanala, a to su: izravni, neizravni i oni novi koji su još u nastajanju. Pod izravne distribucijske kanale mogli bi se uvrstiti: prodaja ekoloških poljoprivrednih proizvoda na farmama, prodaja na samim kućnim vratima, poljoprivredne tržnice, sajmovi i sajamske izložbe te poljoprivredne trgovine ekološkim proizvodima. U neizravne distribucijske kanale ubrajaju se veleprodaja i maloprodaja, dok u one u nastajanju spadaju hoteli, restorani, kafići, neke javne ustanove kao što su bolnice, škole, vojska te plasiranje proizvoda putem ekoturizma (Petljak, 2013).

7.2. Stanje tržišta u Hrvatskoj

Jedinstveno tržište ekološkim poljoprivrednim proizvodima u Hrvatskoj obilježavaju uglavnom slični trendovi kao i cjelokupnu ekološku poljoprivredu u Hrvatskoj. Kao što ekološka poljoprivreda svakim danom postaje sve značajnija, a time potražnja i osviještenost sve veća, tako i veličina te razvijenost tržišta doživljavaju uspon. Moglo bi se reći da je tržište ekološkim poljoprivrednim proizvodima još i dan danas u svome nastajanju te ga stoga i tište brojni problemi i zapreke. Unatoč rastu broja ekoloških proizvođača, na tržištu su još uvijek velikim dijelom previše zastupljeni uvozni ekološki proizvodi, što se najbolje očituje kod vodećih trgovaca hranom (Petljak, 2010). Ipak je taj udio uvoznih proizvoda izraženiji kod ekoloških

prerađevina, dok je kod onih neprerađenih ekoloških proizvoda u padu. Problem je i nezasićenost ekološkim poljoprivrednim proizvodima, odnosno uzak izbor i asortiman proizvoda. Moglo bi se reći da kompletno tržište nije dobro organizirano, a kontrole tržišta upitne. Potrebno je više uložiti u marketing te uspostaviti svojevrsnu simbiozu između ekološke poljoprivrede i turizma zbog višestruke koristi koje bi imale obje gospodarske grane (Gugić, i dr., 2017). Prema jednom od istraživanja ekološki proizvodi najviše se prodaju u hipermarketima i supermarketima (Petljak, 2010), dok je maloprodaja u drugom planu sa snažnim rastom posljednjih godina. Izravni distribucijski kanali postaju vremenom sve važniji dio tržišta ekoloških poljoprivrednih proizvoda. Svijest i informiranost o ekološkim poljoprivrednim proizvodima je u Hrvatskoj i dalje ispod prosjeka, no ipak bilježi porast. Zbog toga će u budućnosti biti ključno uskladiti ponudu i potražnju kako bi cjelokupni sustav pravilno funkcionirao te se nastavio kretati u pozitivnom smjeru.

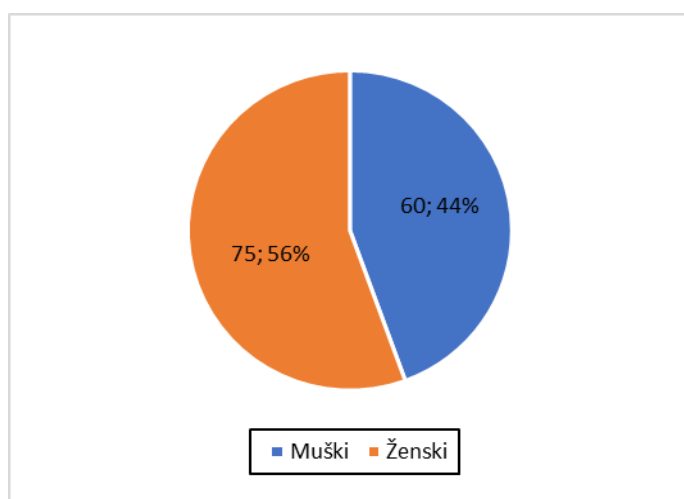
7.3. Grupe solidarne razmjene

Posljednjih godina sve popularnije postaju alternativne mreže hrane u kojima je maksimalno skraćen put proizvoda od proizvođača do potrošača, odnosno radi se o kratkim opskrbnim lancima u kojima su povjerenje i poštenje ključ odnosa između proizvođača i potrošača (Slavuj Borčić, 2020). U te nove, kratke distribucijske kanale koji vremenom postaju sve popularniji, spadaju i grupe solidarne razmjene. „Grupe solidarne razmjene (GSR) su neformalne skupine ljudi koji zajedno kupuju hranu i druge proizvode izravno od proizvođača“ (Slavuj Borčić, 2020, 13). Dakle, izravnu korist ostvaruju mali poljoprivrednici koji proizvodnju temelje na ekološkim principima (Slavuj Borčić, 2020). Kad bi se govorilo o počecima osnivanja grupa u Hrvatskoj, 2010. godina bila bi označena kao početna godina u kojoj su određena glavna načela po kojima bi grupe trebale djelovati te kada je osnovana administratorska podrška. Kao što je i u samom imenu naglašena solidarnost, tako treba reći da su temeljne karakteristike uzajamnost, transparentnost i efikasnost (Sarjanović, 2014). Postoje brojne prednosti i koristi koje ostvaruju i proizvođači i potrošači pristupanjem takvim grupama solidarne razmjene. Proizvođači mogu istaknuti: „izravne veze s kupcima, financijske transakcije bez posrednika, poštenije i bolje cijene, plaćanja na isporuci ili unutar nekoliko dana, više autonomije te veći osjećaj vrijednosti zanimanja i uvažavanje od kupaca“ (La Trobe, 2001; Sage, 2003; Kirwan; 2004; Jarosz, 2008; Darolt i dr., 2016, prema Slavuj Borčić, 2020, 13). Za kupce, prednosti predstavljaju: „znanje o tome tko je proizveo hranu, gdje i na koji način (transparentnost i dovoljno informacija o proizvodu), opskrba sezonskom i regionalnom/lokalnom hranom (iz čega proizlazi svježina i bolji okus hrane), poštena cijena (za kupce, ali i proizvođače), edukacija o prehrani (učenje o

proizvodnji hrane, različitim namirnicama, novi recepti), manje količine ambalaže i recikliranje, jačanje veza u lokalnoj zajednici“ (La Trobe, 2001; Ilbery i Maye, 2005; Fonte, 2013; Darolt i dr., 2016, prema Slavuj Borčić, 2020, 13). Naravno, tu su i neka od ograničenja, no ona sve u svemu ne predstavljaju neku preveliku zapreku tome da se kratke opskrbe lance može okarakterizirati korisnima za cijeli sistem ekološke poljoprivrede i plasiranja ekoloških proizvoda do krajnjih potrošača. Za pretpostaviti je kako će sa porastom ekološke svijesti rasti i broj grupa solidarne razmjene te broj članova grupa. Potrošači zapravo postaju sve aktivniji sudionici proizvodnje (Renting i dr., 2012, prema Slavuj Borčić, 2020), a grupe solidarne razmjene, zajedno sa sudionicima, potiču distribucijski kanal koji je ekološki održiv, baziran na lokalnoj razini i pravedniji u društvenom i ekonomskom smislu (Slavuj Borčić, 2020).

8. STAVOVI MLADIH O EKOLOŠKIM POLJOPRIVREDNIM PROIZVODIMA

Stavovi mladih o ekološkim poljoprivrednim proizvodima ispitani su putem ankete koja je provedena pomoću Microsoft Forms obrasca u vremenskom razdoblju od 15.8. do 31.8. 2021. godine. Upitnik je sadržavao 16 (18) pitanja, a obuhvaćeni su ispitanici od 18 do 30 godina. Link za anketu bio je postavljen u raznim Facebook i WhatsApp grupama, a kao metoda uzorkovanja uzeta je snježna gruda. Dio pitanja sadržavao je i Likertovu skalu kod koje su vrijednosti bile definirane na sljedeći način: 1 – uopće se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem, niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem. Anketu je ispunilo 135 ispitanika, a prikaz i analiza rezultata slijede u nastavku rada.

Sl. 5. Broj i udio ispitanika prema spolu.
Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Spolni sastav ispitanika ukazuje na blagu prednost ženskog spola pošto je u anketi sudjelovalo 75 osoba ženskog spola te 60 osoba muškog spola, što u postocima iznosi 56% naprema 44% u korist ženskog spola.

Tab. 5. Broj ispitanika prema dobi razvrstanoj u razrede

Dob (godina)	Broj ispitanika
18-21	70
22-25	55
26-30	10

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

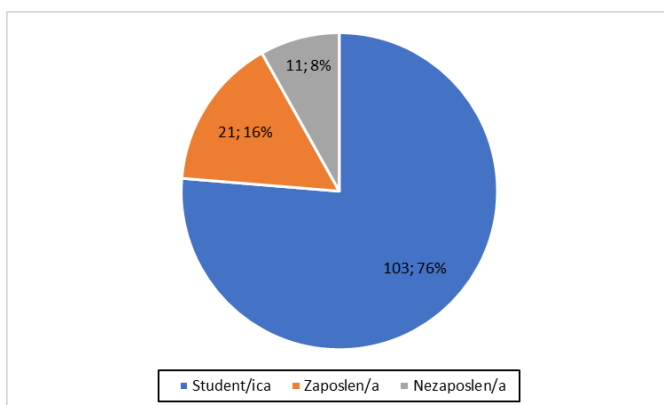
Raspon od 18 do 30 godina podijeljen je u 3 razreda te je tako anketom obuhvaćeno 70 ispitanika koji svojom dobi pripadaju razredu od 18 do 21 godina, 55 ispitanika koji pripadaju razredu od 22 do 25 godina i 10 ispitanika koji pripadaju razredu od 26 do 30 godina.

Tab. 6. Broj ispitanika prema najvišoj završenoj razini obrazovanja

Najviša završena razina obrazovanja	Broj ispitanika
Nezavršena osnovna škola / završena osnovna škola	1
Srednja škola	99
Viša škola	2
Preddiplomski studij	26
Magisterij ili doktorat	7

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Prema najvišoj završenoj razini obrazovanja, daleko najviše je ispitanika za završenom srednjom školom, njih čak 99. Nakon njih slijede ispitanici sa završenim preddiplomskim studijem kojih je 26, zatim 7 ispitanika sa magisterijem ili doktoratom te naposljetku 2 ispitanika sa završenom višom školom i 1 sa nezavršenom ili završenom osnovnom školom.

Sl. 6. Broj i udio ispitanika prema radnom statusu

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Ako se u obzir uzme najviša završena razina obrazovanja, ne začuđuje što je najviše ispitanika, njih 103, na pitanje o radnom statusu odgovorilo sa „Student/ica“, zatim njih 21 sa „Zaposlen/a“ te 11 sa „Nezaposlen/a“.

Od onih koji su na prethodno pitanje odgovorili sa „Student/ica“ , anketom je najviše bilo obuhvaćeno studenata Geografskog odsjeka PMF-a. Od ostalih fakulteta ističu se studij sestinstva, učiteljski studij, ekonomija, informatički smjerovi, ali i drugi odsjeci PMF-a i dr. Sveukupno je obuhvaćena široka paleta fakultetskih studija i smjerova.

Tab. 7. Broj ispitanika prema mjestu prebivališta (općina/grad, županija)

Županija	Općina/grad	Broj ispitanika
DNŽ	Dubrovnik	1
IŽ	Poreč	1
	Buzet	1
KŽ	Karlovac	1
	Ogulin	1
KKŽ	Koprivnica	2
	Sveti Ivan Žabno	1
	Rasinja	1
	Križevci	1
KZŽ	Krapina	1
	Krapinske toplice	1
MŽ	Nedelišće	2
	Čakovec	3
	Sveti Martin na Muri	1
	Selnica	1
OBŽ	Osijek	1
	Feričanci	1
	Đakovo	2
PGŽ	Rijeka	1
	Opatija	1
	Rab	1
	Mali Lošinj	1
	Malinska-Dubašnica	1
SMŽ	Sisak	1
SDŽ	Split	1
	Podbablje	1
ŠKŽ	Knin	1
VŽ	Varaždin	3
	Novi Marof	1
	Sveti Đurđ	1
VSŽ	Vinkovci	1
	Nuštar	1
ZDŽ	Sali	2
	Zadar	5

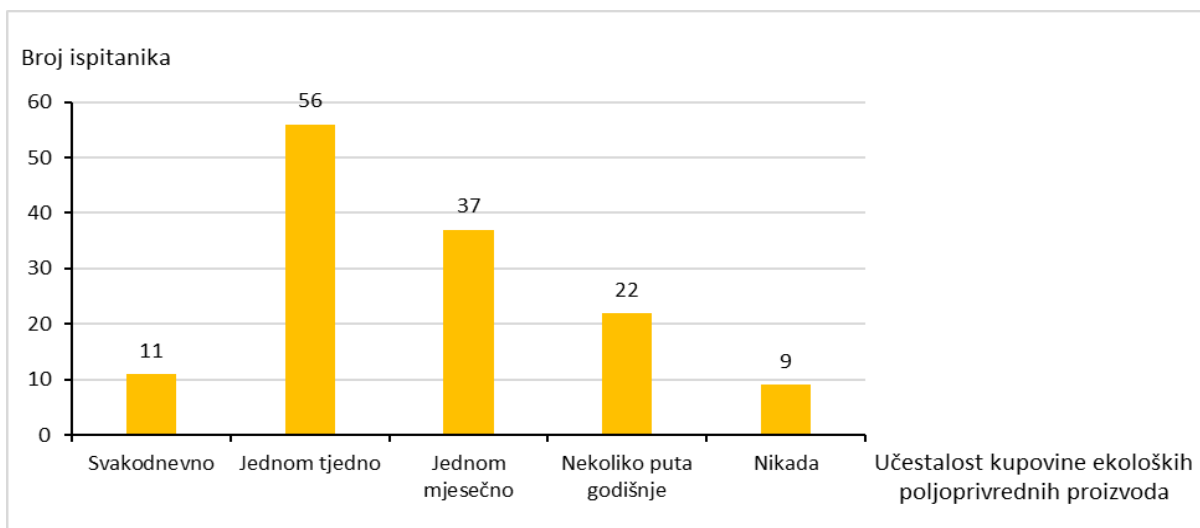
	Kolan	1
	Pakoštane	1
ZGŽ	Vrbovec	36
	Bedenica	1
	Dugo Selo	3
	Zaprešić	1
	Jakovlje	1
	Jastrebarsko	1
	Dubrava	1
	Brdovec	1
GZG	Zagreb	39

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Analizirajući mjesto prebivališta (općina/grad, županija), anketirani pokrivaju područje gotovo cijele Hrvatske. Najviše je anketiranih kao mjesto prebivališta navelo Grad Zagreb (39) dok ih je 36 kao mjesto prebivališta navelo Grad Vrbovec. Mjestima prebivališta obuhvaćeno je sveukupno 15 županija i 42 općine/grada s time da su 3 odgovora bila neispravna te nisu uvrštena u Tablicu 7.

Na pitanje o ekološkoj osviještenosti trebalo je ocjenom od jedan do pet ocijeniti svoju ekološku osviještenost. Svega 2 ispitanika nisu ekološki osviješteni, dok njih 40 smatraju da jesu i nisu ekološki osviještene osobe. Šezdeset i šest ispitanika se smatra ekološki osviještenima, a 27 u potpunosti osviještenima. Srednja ocjena svih 135 anketiranih iznosi 3.87. To je otprilike očekivan prosjek ako se uzme u obzir koliko je danas ekološka osviještenost važna tema kojom se ljudi susreću u svakodnevnom životu, a posebice mlađe generacije u odgojno-obrazovnom sustavu. Ocjenjivanje ekološke osviještenosti vrlo je subjektivno i svaka osoba zapravo stvara vlastite kriterije po kojima određuje koliko je osviještena osoba.

Na pitanje koliko su upoznati s karakteristikama ekoloških poljoprivrednih proizvoda ispitanicima je kao i u prethodnom pitanju bila ponuđena skala od 1 do 5. Ispitanika koji nisu upoznati ili u potpunosti nisu upoznati sa karakteristikama ekoloških poljoprivrednih proizvoda je 21. Njih 43 i jesu i nisu upoznati, dok se 71 osoba izjasnila kao upoznata ili u potpunosti upoznata sa karakteristikama ekoloških poljoprivrednih proizvoda. Ovdje je prosjek ipak nešto niži od prethodnog pitanja te iznosi 3.5. To upućuje na to da su mlađe generacije većinom upoznate sa karakteristikama ekoloških poljoprivrednih proizvoda, no u usporedbi sa prethodnim pitanjem očito je da se u ekološkom smislu manje pažnje pridaje ovoj kategoriji.

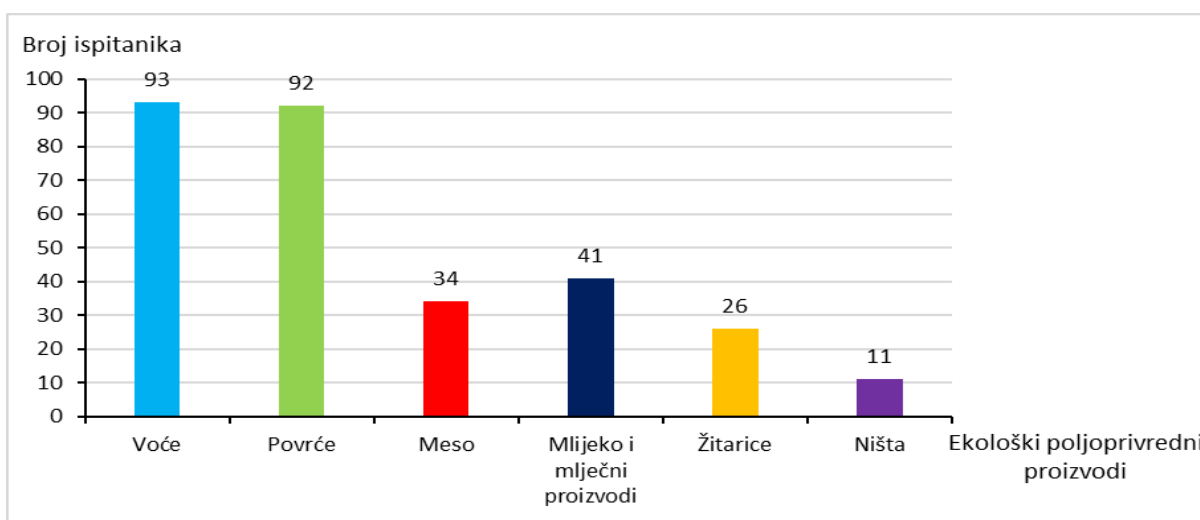

Sl. 7. Broj ispitanika prema učestalosti kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Najviše ispitanika (56) ekološke poljoprivredne proizvode kupuje jednom tjedno, što je pomalo iznenađujući podatak, ali i vrlo pozitivan. Zatim slijedi 37 ispitanika koji takve proizvode kupuju jednom mjesečno, što i dalje nije toliko loše za Hrvatske prilike. Dvadeset i dva anketirana ekološke poljoprivredne proizvode kupuje samo nekoliko puta godišnje, dok ih 9 ne kupuje nikada. Tek 11 ispitanika ekološke poljoprivredne proizvode kupuje svakodnevno.

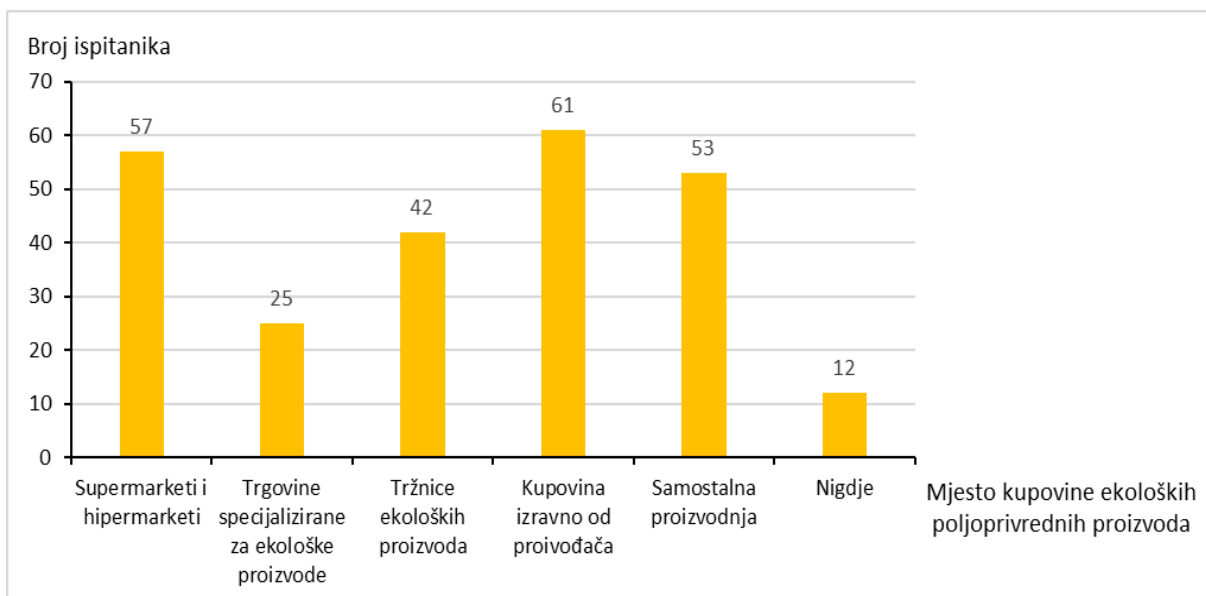
Od tih istih ekoloških poljoprivrednih proizvoda anketirani najviše kupuju i konzumiraju ekološko voće i povrće, zatim više od upola manje ekološki proizvedeno mlijeko i mliječne proizvode. Trideset i četiri ispitanika su istaknula ekološki proizvedeno meso te 26 žitarice. Jedanaest ispitanika uopće ne kupuje ekološke poljoprivredne proizvode.

Sl. 8. Broj ispitanika prema vrsti ekoloških poljoprivrednih proizvoda koje najčešće kupuju

*Ispitanici su mogli odabrati više odgovora odjednom

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Sl. 9. Broj ispitanika prema mjestu kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda

*Ispitanici su mogli odabrati više odgovora odjednom

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Kao najučestaliji odgovor o mjestu kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda nameće se kupovina izravno od proizvođača koju je odabrao 61 ispitanik. To je vrlo zanimljiv i možda pomalo iznenađujući, ali i vrlo pozitivan rezultat ako se uzme u obzir koliko takva kupovina utječe na razvoj kompletnih ruralnih zajednica. Nimalo začuđujuće slijede supermarketi i hipermarketi u kojima uvijek postoje široki asortimani ekoloških proizvoda. Vrlo je zanimljivo da se mlada populacija, samostalno i unutar svojih obitelji, podosta bavi domaćom proizvodnjom te ne ovise onda toliko o vanjskom tržištu. Učestali odgovor čine i tržnice ekoloških proizvoda, dok u trgovinama specijaliziranim za ekološke proizvode kupuje svega 25 anketiranih. Ekološke poljoprivredne proizvode ne konzumira 12 ispitanika.

Tab. 8. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „Kad kupujem ekološke proizvode biram one koji su proizvedeni u Hrvatskoj“.

Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	0
Ne slažem se	8
Niti se slažem, niti se ne slažem	37
Slažem se	57
U potpunosti se slažem	33

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Većina anketiranih se slaže sa tvrdnjom da kupuju ekološke proizvode proizvedene u Hrvatskoj, dok se znatan broj njih ne može odlučiti, odnosno nalaze se na zlatnoj sredini. Čak 33 ispitanika se potpuno slaže, a onih koji se ne slažu je 8. Navedeno pitanje tako ukazuje na to da mlađa populacija ipak u većini slučajeva gleda na podrijetlo proizvoda, odnosno privrženiji su domaćim proizvođačima.

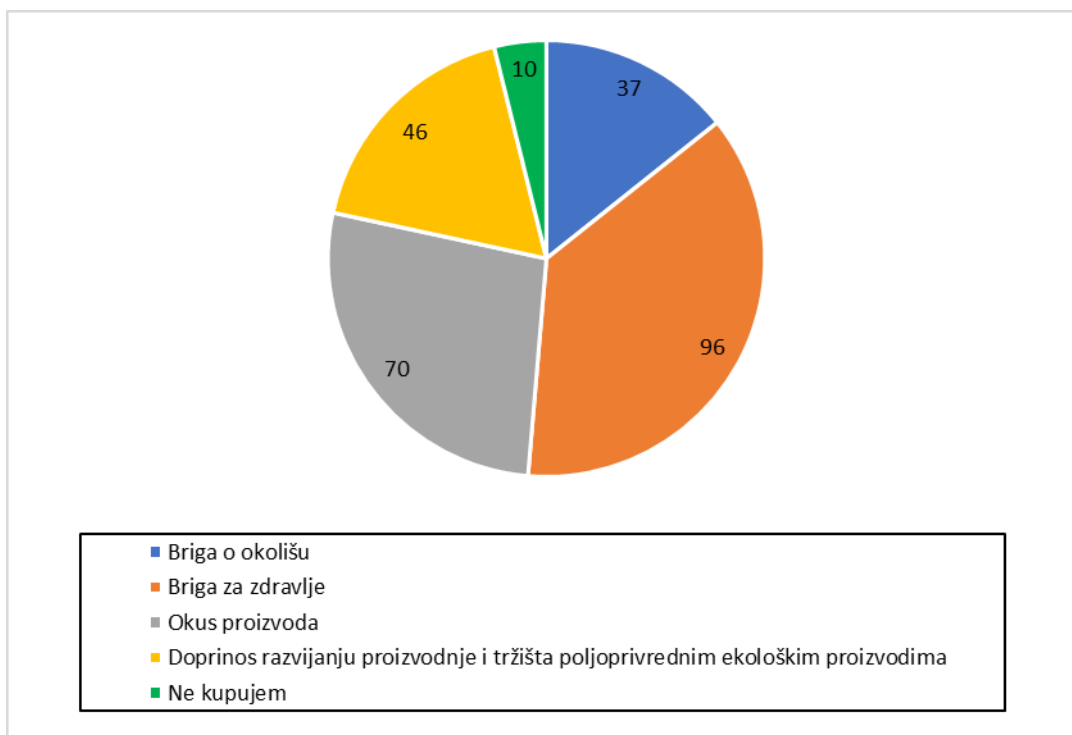
Tab. 9. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „U specijaliziranim trgovinama cijene ekoloških proizvoda su previsoke“.

Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	1
Ne slažem se	9
Niti se slažem, niti se ne slažem	50
Slažem se	57
U potpunosti se slažem	18

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Sljedeće pitanje zahtijevalo je od anketiranih da izjasne svoj stav vezano uz cijene ekoloških proizvoda u trgovinama specijaliziranim za takve proizvode. Tako se njih 57 slaže, a 18 u potpunosti slaže da su cijene ekoloških proizvoda u specijaliziranim trgovinama previsoke. Pedeset ih se niti slaže, niti ne slaže, a 10 ih je na onoj suprotnoj strani koja negira tvrdnju. Unatoč što je dosta osoba neodlučno, generalno je stav da su cijene u trgovinama specijaliziranim za ekološke proizvode previsoke.

Što se tiče razloga kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda, anketa je pokazala da mlađa populacija ekološke proizvode kupuje najviše zbog brige za zdravlje, odnosno sigurnosti da proizvodi nisu štetni po zdravlje. Dobar dio njih ističe sam ukus proizvoda kao važnu komponentu. Doprinos razvijanju proizvodnje i tržišta poljoprivrednim ekološkim proizvodima nalazi se na trećem mjestu po važnosti, a odmah potom slijedi i briga o okolišu. Deset ispitanika istaknulo je kako ne kupuje ekološke proizvode. Rezultati odgovora upućuju na to kako je anketom obuhvaćenoj mlađoj populaciji bitnija osobna korist koju će imati od proizvoda, uz manje obraćanje pažnje na šire učinke koji se ne tiču izravno svakoga, ali se tiču kolektivne zajednice i populacije.

Sl. 10. Broj ispitanika prema razlogu kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda

*Ispitanici su mogli odabrati više odgovora odjednom

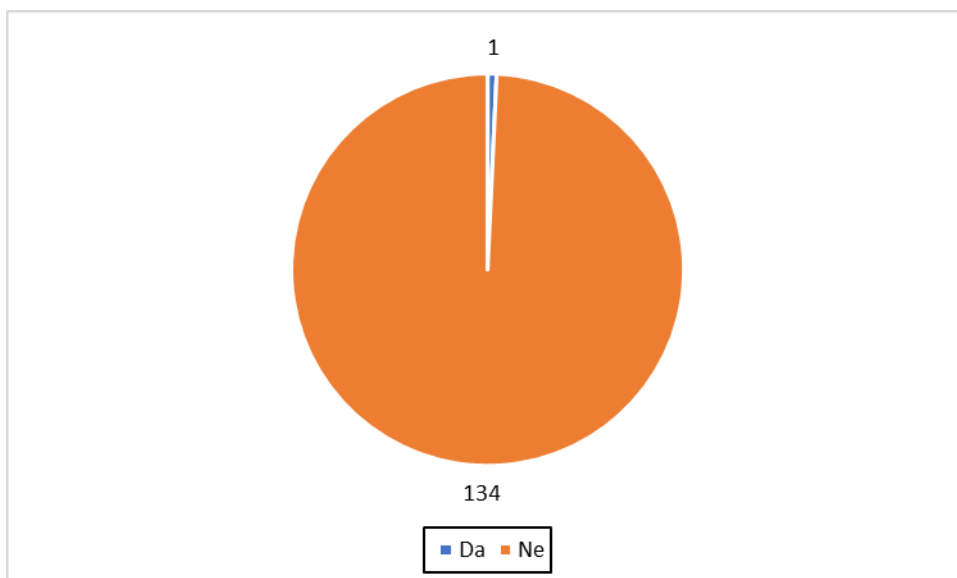
Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Tab. 10. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „Upoznat/a sam sa važnošću uloge grupa solidarne razmjene pri prodaji i kupovini ekoloških poljoprivrednih proizvoda“.

Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	11
Ne slažem se	26
Niti se slažem, niti se ne slažem	49
Slažem se	36
U potpunosti se slažem	13

Izvor: anketno istraživanje 2021.

U jednome od pitanja bilo je važno dotaknuti se i grupa solidarne razmjene o kojima je bilo riječi u prethodnom poglavlju. Vidljivo je da su mladi vrlo podijeljeni što se tiče susretanja sa terminom i važnošću uloge koje danas grupe solidarne razmjene imaju. Većina ispitanika se sa tvrdnjom da su upoznati sa važnošću uloge grupa solidarne razmjene pri prodaji i kupovini ekoloških poljoprivrednih proizvoda izjasnila kako se niti slaže, niti ne slaže. Ipak, pretpostavka je da većina ispitanika koji su označili taj odgovor zapravo uopće ne zna što su grupe solidarne razmjene. Dio ispitanika upoznat je sa važnošću GSR-a pošto ih se 36 slaže, a 13 slaže u potpunosti sa navedenom tvrdnjom. Naravno dosta je onih koji se vjerojatno po prvi puta uopće susreću sa terminom GSR-a pa je tako zajedno 37 onih koji se ne slažu ili u potpunosti ne slažu.

Sl. 11. Broj ispitanika prema članstvu u grupama solidarne razmjene
Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Dosta je poražavajući, ali zapravo ni malo iznenađujući rezultat da je svega jedan ispitanik član neke od grupa solidarne razmjene. To prije svega upućuje na vrlo slabu upućenost mlađe populacije u prednosti i pogodnosti koje se članstvom u takvim grupama postižu te koristi koje imaju obje strane, i proizvođači i potrošači.

Od onih koji su na prethodno pitanje odgovorili sa „Da“, zahtijevalo se da u narednom navedu razlog članstva u grupama solidarne razmjene. Tako je jedan jedini ispitanik koji je član GSR-a kao razlog vrlo kratko naveo ekološku brigu.

Tab. 11. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „U budućnosti ću (još) više pažnje posvetiti kupovini i konzumaciji ekoloških poljoprivrednih proizvoda“.

Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	0
Ne slažem se	3
Niti se slažem, niti se ne slažem	32
Slažem se	66
U potpunosti se slažem	34

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Posljednje pitanje dotaknulo se nekih budućih razmišljanja ispitanika, odnosno ispitanici su morali označiti svoje slaganje sa tvrdnjom koja ih navodi na posvećivanje više pažnje kupovini i konzumaciji ekoloških proizvoda u nastavku života. Ljudi se u velikoj mjeri slažu ili u potpunosti slažu s tvrdnjom, nešto je i onih koji su pomalo neodlučni. Samo 3 ispitanika ne

slaže se s tvrdnjom. Odgovori tako upućuju na to da mladi gledaju u pozitivnom pravcu što se tiče ekoloških proizvoda te da bi njihova važnost mogla postati još veća.

9. ZAKLJUČAK

Ekološka poljoprivreda svakim danom postaje sve važniji vid poljoprivredne proizvodnje. Danas koncept održivost predstavlja jednu od ključnih ideja kojoj se teži u svim segmentima upravljanja sistemima, od lokalne, do globalne razine. Upravo vodeći se tim konceptom, ekološka poljoprivreda prema mnogim parametrima predstavlja kvalitetnu alternativu danas duboko ukorijenjenom konvencionalnom tipu poljoprivrede. Uočene su mnoge negativnosti zbog kojih je konvencionalnu poljoprivredu potrebno nadomjestiti organskim načinom poljoprivredne proizvodnje. Takav ekološki način proizvodnje, osim ekoloških, teži i ostvarivanju brojnih drugih ekonomskih te društvenih, odnosno sociokulturnih ciljeva. Zbog takvih obilježja ekološka poljoprivreda prepoznata je u brojnim dijelovima svijeta. U Hrvatskoj je razvoj malo kasnio za ostalim europskim pionirima, ponajviše zbog kašnjenja donošenja zakonodavnih okvira, ali i mjera te poticaja koji su organsku poljoprivredu uvelike približili hrvatskim gospodarstvenicima. Hrvatska od prve pojave do danas neprestano bilježi kontinuirani rast u značaju ekološke poljoprivredne proizvodnje, a rast se posebno počinje isticati ulaskom Hrvatske u EU. Tržište ekološkim proizvodima u Hrvatskoj bilježi pozitivan razvoj, no i dalje se suočava sa problemima. Što se tiče stavova o ekološkim poljoprivrednim proizvodima, posebice mlađe populacije od 18 do 30 godina, generalno bi se moglo reći da su mladi koji su sudjelovali u uzorku iznenađujuće dobro osvijesteni o takvim proizvodima. Rezultati ankete provedene u okviru rada dali su mnoge zanimljive rezultate. Odgovori su naravno varirali od pitanja do pitanja, ali mladi su, s obzirom na postavljenu hipotezu, više od očekivanog upoznati s prednostima ekoloških poljoprivrednih proizvoda i potpunim učinkom zbog kojeg se ekološka poljoprivreda konstantno ističe. Nažalost, mladi su vrlo slabo upućeni u potencijalno značenje grupa solidarne razmjene čiji je razvoj još uvijek u svojevrsnim začetcima. Stavovi mladih detaljnije su iskazani u 8. poglavlju, a ono što je bitno za istaknuti, u Hrvatskoj ekološka svijest možda nije postigla priželjkivanu razinu, ali zato bilježi neprestani rast. Tako i važnost ekološke poljoprivrede postaje sve zapaženija uzimajući u obzir njene višestruke pozitivne učinke. Sudeći prema podacima iz istraživanja, ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj nastavit će se razvijati u pozitivnom smjeru, a kako će na njen razvoj utjecati pandemija COVID-19 virusa preostaje za vidjeti.

10. LITERATURA I IZVORI

Literatura

1. Batelja Lodeta, K., Gugić, J., Čmelik, Z., 2011: Ekološka poljoprivreda u Europi i Hrvatskoj s osvrtom na stanje u voćarstvu. *Pomologia Croatica*, 17 (3-4), 135-148.
2. Cifrić, I., 2003: Značaj iskustva seljačke poljoprivrede za ekološku poljoprivredu. *Sociologija i prostor*, 41 (1/2), 5-27.
3. Grgić, I., Ivanković, M., Čagalj, M., Miličević, M., Sušac, M., Z., 2019: Ekološka poljoprivredna proizvodnja Hrvatske i turizam. *Glasnik Zaštite Bilja*, 42 (4), 8-13.
4. Gugić, J., Grgić, I., Dobrić, B., Šuste, M., Džepina, M., Zrakić, M., 2017: Pregled stanja i perspektiva razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. *Glasnik Zaštite Bilja*, 40 (3), 20-30.
5. Hodžić, D., 2018: Razvoj ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. Završni rad, Pula: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“.
6. Pejnović, D., Ciganović, A., Valjak, V., 2012: Ekološka poljoprivreda Hrvatske: problemi i mogućnosti razvoja. *Hrvatski geografski glasnik*, 74 (1), 141-159.
7. Petljak, K., 2010: Istraživanje kategorije ekoloških prehrambenih proizvoda među vodećim trgovcima hranom u Republici Hrvatskoj. *Market-Tržište*, 22 (1), 93-112.
8. Petljak, K., 2011: Pregled razvoja i obilježja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. *Ekonomski vjesnik*, 24 (2), 382-396.
9. Petljak, K., 2013: Kanali distribucije ekološke hrane u Republici Hrvatskoj. *Poslovna izvrsnost*, 7 (1), 73-97.
10. Pokos, V., 2015: Ekološki uzgoj – mjere ruralnog razvoja s osvrtom na ekološko povrćarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo. *Glasnik Zaštite Bilja*, 38 (5), 4-13.
11. Potter, R., Binnis, T., Elliott, J., A., Nel, E., Smith, D., W., 2018: *Geographies of development: An Introduction to Development Studies*, Routledge, London.
12. Puđak, J., Bokan, N., 2011: Ekološka poljoprivreda – indikator društvenih vrednota. *Sociologija i prostor*, 49 (2), 137-163.
13. Renko, S., Bošnjak, K., 2009: Aktualno stanje i perspektive budućeg razvoja tržišta ekološke hrane u Hrvatskoj. *Ekonomski pregled*, 60 (7-8), 369-395.
14. Sarjanović, I., 2014: Uloga grupa solidarne razmjene u razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj. *Geoadria*, 19(1) 1-25.
15. Saunders, P., 2008: Ekološka poljoprivreda može hraniti svijet. *Agronomski glasnik*, 70 (2), 123-138.

16. Slavuj Borčić, L., 2020: Kratki opskrbeni lanci u Hrvatskoj-perspektiva ekoloških poljoprivrednih proizvođača uključenih u grupe solidarne razmjene. *Hrvatski geografski glasnik*, 82 (1), 5-33.
17. Srpak, M., Zeman, S., 2018: Održiva ekološka poljoprivreda. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 9 (2).
18. Šiljković, Ž., 2000: Uloga geografske znanosti u uvođenju ekološke poljoprivrede u geografski prostor Hrvatske. *Socijalna ekologija*, 9 (4), 275-285.

Izvori

1. Bogović, M., 2018: Uloga i značaj ekološke poljoprivrede, <https://www.savjetodavna.hr/2018/11/28/uloga-i-znacaj-ekoloske-proizvodnje/> (13.8.2021.)
2. Državni zavod za statistiku, 2021: Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo: Ekološka poljoprivreda (23.8.2021.)
3. Europska komisija, n. d.: Ekološka poljoprivreda u kratkim crtama, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organics-glance_hr (13.8.2021.)
4. Europska komisija, n. d.: Ekološka proizvodnja i proizvodi, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organic-production-and-products_hr (14.8.2021.)
5. Program ruralnog razvoja, 2021: Novo programsko razdoblje, <https://ruralnirazvoj.hr/novo-programsko-razdoblje/> (27.8.2021.)
6. RH, Ministarstvo poljoprivrede, 2021: Ekološka, <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute teme/poljoprivreda-173/poljoprivreda-175/ekoloska/199> (13.8.2021.)
7. RH, Ministarstvo poljoprivrede, 2021: Eko znak - grafički standardi, <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute teme/poljoprivreda-173/poljoprivreda-175/ekoloska/eko-znak-graficki-standardi/4212> (14.8.2021.)
8. RH, Ministarstvo poljoprivrede, 2021: <https://poljoprivreda.gov.hr/> (23.8.2021.)

11. PRILOZI

Popis slika

Sl. 1. EU ekološki znak.....	4
Sl. 2. Hrvatski ekološki znak.....	4
Sl. 3. Udio površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama 2013.-2020. godine.....	9
Sl. 4. Ekološki proizvodi životinjskog podrijetla u tonama 2020. godine.....	10
Sl. 5. Broj i udio ispitanika prema spolu.....	14
Sl. 6. Broj i udio ispitanika prema radnom statusu.....	15
Sl. 7. Broj ispitanika prema učestalosti kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda.....	18
Sl. 8. Broj ispitanika prema vrsti ekoloških poljoprivrednih proizvoda koje najčešće kupuju...	18
Sl. 9. Broj ispitanika prema mjestu kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda.....	19
Sl. 10. Broj ispitanika prema razlogu kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda.....	21
Sl. 11. Broj ispitanika prema članstvu u grupama solidarne razmjene.....	22

Popis tablica

Tab. 1. Broj ekoloških poljoprivrednih proizvođača i prerađivača 2013.-2020. god.....	7
Tab. 2. Površina ekološkog korištenog poljoprivrednog zemljišta po kategorijama u hektarima 2013.-2020. god.....	8
Tab. 3. Površine korištenog poljoprivrednog zemljišta i površine pod ekološkom proizvodnjom 2013.-2020. god.....	8
Tab. 4. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama 2013.-2020.....	9
Tab. 5. Broj ispitanika prema dobi razvrstanoj u razrede.....	15
Tab. 6. Broj ispitanika prema najvišoj završenoj razini obrazovanja.....	15
Tab. 7. Broj ispitanika prema mjestu prebivališta (općina/grad, županija).....	16
Tab. 8. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „Kad kupujem ekološke proizvode biram one koji su proizvedeni u Hrvatskoj“.....	19
Tab. 9. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „U specijaliziranim trgovinama cijene ekoloških proizvoda su previsoke“.....	20
Tab. 10. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „Upoznat/a sam sa važnošću uloge grupa solidarne razmjene pri prodaji i kupovini ekoloških poljoprivrednih proizvoda“.....	21
Tab. 11. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „U budućnosti ću (još) više pažnje posvetiti kupovini i konzumaciji ekoloških poljoprivrednih proizvoda“.....	22